

<https://helda.helsinki.fi>

Siirtolaisuus ja pakkosiirtolaisuus muinaisessa Lähi-idässä

Alstola, Tero

2018-10-02

Alstola , T 2018 , ' Siirtolaisuus ja pakkosiirtolaisuus muinaisessa Lähi-idässä ' , Lukemista
Levantista , Nro 3/2018 . <

<http://www.fime.fi/siirtolaisuus-ja-pakkosiirtolaisuus-muinaisessa-lahi-idassa/> >

<http://hdl.handle.net/10138/308170>

---

acceptedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Siirtolaisuus ja pakkosiirtolaisuus muinaisessa Lähi-idässä

Tero Alstola

Lukemista Levantista 3/2018

<http://www.fime.fi/siirtolaisuus-ja-pakkosiirtolaisuus-muinaisessa-lahi-idassa/>

Turvattomuus, paremman toimeentulon tavoittelu ja valtioiden harjoittamat pakkosiirrot ovat vuosituhansien ajan saaneet ihmiset muuttamaan kauas kotiseuduiltaan. Lähi-idän alueelta kirjallisia lähteitä siirtolaisuudesta on tuhansien vuosien takaa, sillä savitauluille kirjoitetut nuolenpäätekstit ovat kestäneet erinomaisesti aikaa. Erityisen runsasta aineisto on ensimmäiseltä vuosituhannelta ennen ajanlaskun alkua. Tällöin suurvaltojen toteuttamat väestönsiirrot pakottivat ihmisiä muuttamaan alueille, joissa heidän työpanoksensa edisti valtakunnan taloudellista ja poliittista etua. Samaan aikaan ihmisiä ajoi siirtolaisuuteen toive paremmasta huomisesta. Syynä saattoi olla kotiseudulla koettu nälkä tai ammattimiehen unelma vauraasta elämästä suurkaupungissa.

Siirtolaisuus ja pakkosiirrot

700-luvulta eaa. lähtien Lähi-itää hallitsivat suurvallat. Ensin Assyrian ja myöhemmin Babylonian ja Persian valtakunnat ulottuivat Välimereltä Persianlahdelle, ja niiden alueella puhuttiin lukuisia kieliä. Imperiumien vaikutuspiirissä tapahtui runsaasti myös pakotettua ja vapaaehtoista siirtolaisuutta. Väestön pakkosiirrot olivat laajasti käytetty valtapolitiikan väline, jonka avulla suurvallat pyrkivät hallitsemaan valtaamiaan alueita ja edistämään talouskasvua. Pakkosiirtojen kohteeksi joutui usein valloitetujen alueiden väestö, erityisesti yläluokka ja koulutetut ammattilaiset. Myös kapinoinnista rangaistiin ja tulevia levottomuuksia ehkäistiin väestönsiirroin. Kapinaan nousseen yläluokan oli vaikea aiheuttaa uusia ongelmia vallanpitäjille syrjäisellä maaseudulla kaukana kotoa.

Pakkosiirroilla tavoiteltiin samaan aikaan myös taloudellista hyötyä. Erityisesti virkamiehet, sotilaat ja käsityöläiset olivat haluttua työvoimaa, jota voitiin käyttää suurvallan hallinnossa, armeijassa ja rakennushankkeissa. Koska tuon ajan suurvallat olivat maatalousyhteiskuntia, merkittävä osa pakkosiirtolaisista asutettiin maaseudulle. Näin saatiin lisättyä maatalouden tuotantoa valtakuntien ydinalueilla ja ohjattua verovarjoja valtion kassaan.

Samaan aikaan Lähi-idässä oli runsaasti myös siirtolaisuutta, joka ei ollut seurausta suurvaltojen väestönsiirroista. Arameaa puhuneet väestöryhmät liikkuiivat nykyisen Pohjois-Syyrian alueelta kohti etelää ja asettuivat asumaan hyvälle viljelys- ja paimennusmaille erityisesti Babylonian alueelle. Samalla tavoin arabit liikkuiivat autiomaan ja Mesopotamian jokilaaksojen välillä, ja osa heistä jäi pysyvästi Babylonian maaseudulle. Näitä ihmisiä saattoi ajaa liikkeelle nälänhätä ja turvattomuus tai vain toive paremmasta toimeentulosta uusilla asuinalueilla.

Eri alojen ammattilaisille töitä oli tarjolla myös kotiseudun ulkopuolella. Erityisesti ylellisyystarvikkeiden, metallien ja kankaiden markkinat olivat kansainväliset, ja kauppiaat liikkuiivat laajoilla alueilla. Suurvallat pestasivat armeijoihinsa ulkomaalaisia palkkasotilaita, jotka

saattoivat päätyä taistelemaan sotarekillä kaukana kotoaan. Myös ammattitaitoisen virkamiehen tai kirjurin oli mahdollista työllistyä suurvallan hallintotehtäviin syntyperästään riippumatta. Tätä edesauttoi aramean nousu Assyrian, Babylonian ja Persian hallintokieleksi, sillä aramean taitajia oli runsaasti eri puolilla Lähi-itää.

Jäljempänä tässä kirjoituksessa käytetyt esimerkit maahanmuutosta ja pakkosiirroista liittyvät pääasiassa juudalaisiin, Juudan kuningaskunnan asukkaisiin ja heidän jälkeläisiinsä. Näitä ihmisiä asutettiin Babyloniaan pakkosiirtojen seurauksena 600–500-lukujen taitteessa eaa. Juudalaisiin keskittyvä näkökulma johtuu kirjoittajan tekemästä tutkimusaiheen rajauksesta ja siitä, että juudalaiset henkilönimet on verrattain helppo tunnistaa muun seemiläisen nimistön joukosta. Juudalaiset olivat kuitenkin vain yksi lukuisista väestöryhmistä, joiden jäsenet liikkuvat siirtolaisina muinaisessa Lähi-idässä pakotettuina tai omasta vapaasta tahdostaan. Kyseessä on yksi tapausesimerkki laajasta ilmiöstä.

Esimerkkien maantieteellinen painopiste on Babyloniassa, nykyisen Etelä-Irakin alueella. Babyloniasta on säilynyt satoja jokapäiväiseen elämään liittyviä asiakirjoja, joissa esiintyy siirtolaisia ja pakkosiirtolaisia. Nämä tekstit on kirjoitettu nuolenpäämerkein savitauluille, ja kestävä kirjoitusmateriaali on säilynyt vuosituhansien ajan lukukelpoisena. Babylonia oli pitkälle kehittynyt yhteiskunta, jossa kirjallisilla asiakirjoilla ja tositteilla oli samankaltainen merkitys kuin nykypäivänä. Härän myynnistä kirjoitettiin kauppakirja, veronmaksusta kuitti ja pellon vuokraamisesta yksityiskohtainen sopimus. Nämä asiakirjat kertovat paljon siirtolaisten elämästä ja heidän yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta asemastaan 500–400-luvuilla eaa.

Babylonian monikulttuuriset kauppiasyhteisöt

Kaupankäynti on esimerkki elinkeinosta, joka sai ihmiset muuttamaan vapaaehtoisesti kauas kotiseuduiltaan. Babylonia oli riippuvainen ulkomaankaupasta, sillä alueen luonnonvarat olivat vähäiset ja sen vauraus perustui ensisijaisesti suureen maataloustuotantoon. Metallin ja puun kaltaiset tuotteet oli tuotava Babyloniaan, mikä tarjosi kauppiaille runsaasti mahdollisuuksia liiketoimintaan. Sipparin kaupunki Pohjois-Babyloniassa oli vilkas ulkomaankaupan keskus, sillä se sijaitsi sekä itään että pohjoiseen kulkevien kauppareittien solmukohdassa. Kaupungin satamassa toimi monikulttuurinen kauppiasyhteisö, jonka jäsenenä oli niin kantaväestön edustajia kuin maahanmuuttajia eri puolilta Lähi-itää. Yhteisö ei näytä syntyneen valtion järjestelmällisen pakkosiirtopolitiikan seurauksena, vaan kauppiaiden joukossa lienee ollut eri syiden johdosta Babyloniaan saapuneita. Yksittäisten henkilöiden kohdalla on usein mahdotonta sanoa, mikä heidät oli tuonut Sippariin.

Arih-nimisen miehen ja hänen perheensä tarina tarjoaa väläyksen Sipparissa asuneiden kauppiaiden elämästä. Perheen jäseniä esiintyy kuudessa nuolenpääasiakirjassa, jotka on kirjoitettu Sipparissa 500-luvun jälkipuoliskolla. Joidenkin perheenjäsenten nimien perusteella voidaan päätellä, että perheen juuret olivat Juudassa, mutta asiakirjojen kirjoitusajankohtana Arihin jälkeläiset olivat kotoutuneet babylonialaiseen yhteiskuntaan. Ainakin osa perheenjäsenistä toimi kuninkaan kauppiaina, mikä tarkoittaa heidän käyneen kauppaa joko yksityisyrittäjinä kruunun toimeksiannosta tai valtion virkamiehinä. Asiakirjoista selviää, että Arihin pojat myivät kultaa auringonjumalan temppelille Sipparissa. Koska kultaa oli tuontitavaraa, miehet osallistuivat joko itse kullan maahantuontiin tai hoitivat sen jälleenmyyntiä Babyloniassa.

Arihin jälkeläisten kotoutuminen Babyloniaan käy ilmi heidän nimistään ja ihmissuhdeverkostoistaan. Kahdella Arihin pojista oli juudalainen nimi, mutta ajan myötä nimeämiskäytännöt alkoivat kuitenkin muuttua, ja Arihin lastenlasten nimet olivatkin kaikki babylonialaisia. Neljän pojanpojan nimet viittaavat babylonialaisiin jumaliin, ja pojantytär Kassaja oli Babylonian kuninkaan Nebukadnessarin tyttären kaima. Juudalaisen nimistön katoaminen ja babylonialaisen nimistön omaksuminen viittaa siihen, että perheen tavoitteena oli ennemmin ilmaista kuuluvuutta uuteen asuinyhteisöönsä kuin korostaa juuriaan juudalaisessa kulttuurissa.

Arihin jälkeläisten pyrkimys kotoutua Sippariin ilmenee myös heidän ihmissuhdeverkostoistaan. Heidän lähipiiriinsä kuului runsaasti ihmisiä, joiden tiedetään olleen osa kaupungin kauppiasyhteisöä. Konkreettinen esimerkki kotoutumisesta oli perheen tyttären Kassajan avioliitto babylonialaisen perheen pojan Guzanun kanssa. Guzanun babylonialainen sukunimi paljastaa, ettei hänen perheensä kuulunut vastikään saapuneisiin maahanmuuttajiin vaan paikalliseen keski- tai yläluokkaan. Vaikka Kassaja oli maahanmuuttajien jälkeläinen, hänen perheensä sosiaalinen asema ja kotoutuminen mahdollistivat avioliiton hyväosaiseen kantaväestöön kuuluneen miehen kanssa. Kassajan perheenjäsenten toimiminen kuninkaan kauppiaina lienee ollut tässä ratkaiseva tekijä.

Pakkosiirrot valtapoliitiikan välineenä

Havainnollisen esimerkin valtioiden suorittamista väestön pakkosiirroista muinaisessa Lähi-idässä tarjoaa Juudan kuningaskunnan ja sen asukkaiden kohtalo. Juuda sijaitsi Kuolleenmeren länsipuolella pääkaupunkinsa Jerusalemin ympärillä. 700-luvulta alkaen Juuda oli ollut Assyrian vasallivaltio, ja Assyrian valtakunnan murentuessa 600-luvun lopulla siitä tuli Babylonian vasalli. Egyptin yllyttämänä Juudan kuningas nousi kuitenkin pian kapinaan Babyloniaa vastaan. Babylonian vastaisku oli armoton, ja Jerusalem valloitettiin vuonna 597 eaa. Kuningas Jojakin, Juudan yläluokan jäseniä ja käsityöläisiä vietiin Babyloniaan, ja Jojakinin setä Sidkia asetettiin Juudan valtaistuimelle. Sidkia nousi kuitenkin kapinaan kymmenen vuotta myöhemmin, ja babylonialaisjoukot valloittivat Jerusalemin uudelleen. Kaupunki hävitettiin ja lisää juudalaisia vietiin pakkosiirtolaisuuteen Babyloniaan. Juudasta tehtiin Babylonian provinssi eikä paikalliseen hallitsijasukuun kuuluneiden vasallikuninkaiden annettu enää istua Juudan valtaistuimella.

Babyloniaan vietiin tuhansia juudalaisia, joista valtaosa asutettiin maaseudulle. Siirtolaisia ei ripoteltu ympäri uutta asuinseutuaan, vaan babylonialaisten tapana oli asuttaa pakkosiirtolaiset kyläyhteisöihin näiden kotimaan mukaan. Tämä näkyy maaseudun nimistössä: Babyloniasta tunnetaan paikannimiä kuten Juuda, Askelon ja Neirab, jotka kaikki oli nimetty asukkaidensa syntyperän mukaan. Pakkosiirtolaisten avulla voitiin ottaa uutta maata viljelyn piiriin ja näin lisätä maataloustuotantoa Babylonian viljavalla tulvatasagolla. Juudalaisia asutettiin kuitenkin myös kaupunkeihin. Tämä koski erityisesti käsityöläisiä ja muita ammattilaisia, joiden taitoja valtakunta saattoi käyttää hyväkseen.

Pakkosiirtolaiset Babyloniassa

Valtaosa pakkosiirtolaisista asutettiin Babylonian maaseudulle. Useimpien kaupunkien ympärillä maaseutu oli tehokkaasti viljeltyä, mutta syrjäisemmillä alueilla hedelmällistä maata oli enemmän kuin ihmisiä sitä viljelemään. Pakkosiirtolaisia asutettiin näille alueille ja heille jaettiin viljeltäväksi valtion omistamia maapalstoja. Viljelijät eivät näin ollen omistaneet maitaan, ja eräänlaisena

vuokrana heidän tuli maksaa kruunulle maapalstan kokoon pohjautuvaa veroa ja suorittaa työ- tai sotapalvelusta. Kruunun omistamia maapalstoja ei voinut myydä, joten pakkosiirtolaisilla ei ollut keinoa hankkiutua pysyvästi eroon viljelemäänsä maahan liittyneistä velvoitteista. Maata saattoi kuitenkin vuokrata ja palvelusvelvoitteiden suorittajaksi palkata jonkun ulkopuolisen.

Pakkosiirtolaiset eivät eläneet maaseudulla orjuudessa, vaan he saattoivat liikkua varsin vapaasti, hankkia omaisuutta ja edistää omaa taloudellista etuaan. Samaan aikaan valtio valvoi heitä tavoitteenaan pitää maa-alueet viljeltyinä ja maaseudun verokertymä mahdollisimman suurena. Maaseudun hallintorakenteet järjestettiin tätä tavoitetta silmällä pitäen. Maa-alueet oli jaettu kruununtilojen, aateliston, korkeiden virkamiesten tai upseereiden hallintaan. Paikallistasolla pakkosiirtolaiset oli asutettu kyläyhteisöihin heidän kotipaikkansa mukaan ja maanviljelijät jaettu hallinnollisiin yksiköihin, jotka vastasivat esimerkiksi verojen maksusta. Toisinaan yksi maanviljelijöistä toimi yksikön edustajana kruunun suuntaan. Kruunun virkamiehet liikkuvat maaseudulla erityisesti veronkannon aikaan, sillä verot määriteltiin yleensä peltojen koon tai hedelmäpuiden sadon perusteella. Paikallisissa hallintokeskuksissa kruunu oli alati läsnä, ja nuolenpääkirjurien laatimien asiakirjojen avulla maanviljelijöiden tekemisistä voitiin pitää lukua.

Maaseutuyhteisöjen nauttimasta kohtuullisesta vapaudesta kertoo se, että ajan myötä pakkosiirtolaisten välille alkoi muodostua sosiaalisia ja taloudellisia eroja. Suurin osa maanviljelijöistä eli varsin vaatimatonta elämää, ja perheen elättäminen ja verojen maksu vaativat kovaa työtä. Valtion vaatimukset saattoivat ajaa pienviljelijän tiukoille, ja toisinaan veronmaksua tai sijaisen palkkaamista sotapalvelukseen rahoitettiin lainalla. Maksukyvyttömyys johti helposti taloudelliseen ahdinkoon, jolloin velkoja otti lainan vakuudeksi pantatut maat haltuunsa. Tällöin viljelijä kyllä jatkoi maidensa viljelyä, mutta joutui verojen ohella maksamaan vuokraa velkojalleen. Tämä eriarvoistuminen hyödytti osaa siirtolaisista. Jotkut vaurastuivat antamalla luottoa viljelijätovereilleen, kun taas toiset toimivat välikäsinä paikallishallinnon ja maanviljelijöiden välillä. Myös tilakoossa oli eroa: vaikka suurin osa pakkosiirtolaisista oli pientilallisia, jotkut vuraat perheet viljelivät laajoja maa-alueita.

Tapa asuttaa tietyn alueen pakkosiirtolaisia samaan kyläyhteisöön auttoi siirtolaisia ylläpitämään perinteistä kulttuuriaan. Usein syrjäisillä seuduilla sijainneet yhteisöt olivat verrattain vähän tekemisissä kantaväestön kanssa, ja homogeeninen yhteisö pystyi tehokkaasti vaalimaan perinteitään. Maatalouselinkeino ei vaatinut paikallisen kielen tai kulttuurin omaksumista samassa mitassa kuin vaikkapa kauppiaan tai käsityöläisen ammatti. Tämän johdosta siirtolaisten nimistö pysyi maaseudulla perinteisempänä kuin kaupungeissa, ja vielä 400-luvun lopulla, lähes 200 vuotta pakkosiirtojen jälkeen, moni juudalaistaustainen maanviljelijä on tunnistettavissa nimensä perusteella.

Pakkosiirtolaisia asutettiin myös kaupunkiin, joissa tarvittiin työvoimaa rakennushankkeisiin ja ammatillaisia valtion palvelukseen. Kuningas Nebukadnessarin palatsista Babylonista löydetty savitaulut antavat kuvan siitä pakkosiirtolaisten kirjosta, joka työskenteli valtakunnan pääkaupungissa. Välimereltä tulleet veneenveistäjät, tyrolaiset merimiehet, askelonilaiset laulajat ja juudalaiset hoviherrat saivat elatuksensa palatsilta. Pakkosiirtolaisuuteen vietiin myös kuninkaallisia valloitetuilta alueilta. Babylonissa eli 500-luvun alkupuolella kuninkaallisia ainakin Juudasta ja Askelonista. Vangittuja kuninkaallisia ei lähtökohtaisesti kohdeltu kaltoin, sillä heitä voitiin käyttää panttivankeina: jos vasallikuningas ei pysynyt lojaalina isännälleen, hänen Babyioniin vietyjen sukulaistensa henki oli vaarassa.

Lopuksi

Siirtolaisuus muovasi muinaisen Lähi-idän yhteiskuntia ja historiaa. Monikulttuurisuus oli arkea erityisesti suurissa kaupungeissa, jotka vetivät puoleensa koulutettua työvoimaa laajoilta alueilta. Toisaalta väestöä ajoivat liikkeelle suurvaltojen toteuttamat pakkosiirrot, toisaalta nykyaikaisten valtiorajojen puuttuminen mahdollisti suurtenkin väestöryhmien siirtolaisuuden. Aihetta on tutkittu vielä verrattain vähän ja muinaisten yhteiskuntien väestörakennetta tunnetaan kaiken kaikkiaan varsin huonosti. Lähdeaineistoa on tarjolla kuitenkin runsaasti, ja lisääntynyt kiinnostus maahanmuuton historiaan tulee tuottamaan vielä paljon uutta, mielenkiintoista tutkimustietoa aiheesta.